

Prilog problematici istraživanja gradskih naselja na primjeru Hrvatskog zagorja

Vučetić, Ratko

Source / Izvornik: **Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, 2004, 137 - 144**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:383458>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

Prilog problematici istraživanja gradskih naselja na primjeru Hrvatskog zagorja

Istraživanja prostornog razvoja gradskih naselja kontinentalne Hrvatske u najvećoj mjeri orijentirana su na veće i značajnije gradove. Dosegnut stupanj urbanizacije te presloženost starijih struktura otežava praćenje njihova razvoja u ranijim razdobljima. Polazeći od postupnosti u formiranju grada i uobičajenog stava o Hrvatskoj kao zemlji malih gradova, istraživanja ovog segmenta urbanizacije mogu olakšati i uputiti na proučavanje urbanih struktura koje se u razvijanim gradovima teže prepoznaju.

Termin *gradska naselja* možemo shvatiti samo kao opći pojam koji označava naselja koja se razlikuju od sela. Osnovni elementi razlikovanja su njihova funkcija, tj. stupanj centraliteta — žarišta okolnog prostora, što je vidljivo i prema pravno povijesnom statusu, povlasticama ili terminima korištenim u povijesnim izvorima i strukturi naselja. Značenje nekog naselja može se utvrditi samo u odnosu na njegovu okolicu, što nameće potrebu za izučavanjem regije. Namjera u ovom radu je komparativnom analizom prikazati faze prostornog razvoja gradskih naselja na području Hrvatskog zagorja i odrediti elemente građevinskih struktura u pojedinim razdobljima.

Zbog svoje specifičnosti, zaštićenog refugijalnog položaja izvan glavnih komunikacija, pograničnog smještaja, udaljenosti od ratnih događanja te kasnije spore industrijalizacije, u Hrvatskom zagorju uspjela se razviti i sačuvati prostorna organizacija koja je nestala ili se samo fragmentarno prepoznaje u drugim dijelovima kontinentalne Hrvatske. Sačuvana prostorna matrica u Zagorju omogućava lakšu usporedbu i praćenje razvojnih procesa u kontinentalnoj Hrvatskoj i otvara mogućnost komparacije sa srednjoevropskim prostorom.

Razvoj gradskih naselja kontinentalne Hrvatske kontinuirano se može pratiti od srednjeg vijeka, a svoj vrhunac dostiže u 15. i prvim desetljećima 16. stoljeća, kada njihov broj doseže 142 naselja različitog stupnja razvoja i pravnog statusa. Gotovo 70% gradskih naselja nastalo je u 15. stoljeću, a u njima je živjelo oko 25% ukupnog broja stanovnika srednjovjekovne Slavonije.¹ Takav stupanj urbanizacije nije više bio dosegnut do u 20. stoljeće. Krajem 18. stoljeća u kontinentalnoj Hrvatskoj bilo je 8 kraljevskih gradova (*civitates*) i 44 trgovišta (*oppida*). U tih osam gradova živjelo je oko 25% cjelokupnog stanovništva.² Polovicom 19. stoljeća

(1857. godine) u Banskoj Hrvatskoj bilo je 9 naselja sa statusom grada, u kojima je živjelo nešto više od 8% stanovništva,³ a na prijelazu 19. u 20. stoljeće u Hrvatskoj i Slavoniji bilo je 17 gradova, čiji je udio stanovništva u ukupnom broju bio oko 8,5%.⁴ Oslanjajući se na teoretske postavke i dosadašnja istraživanja urbanih aglomeracija, u istraživanju naselja nužno je primijeniti interdisciplinarni pristup, koristeći dostignuća geografije, arheologije, povijesti i povijesti umjetnosti.

Prilikom istraživanja pokazalo se da su relativno dobro obrađene geografske karakteristike regije, povijesni izvori i pojedine cjeline kulturne baštine. Arheološka istraživanja nisu provedena sustavno, a etnološka obrada regije potpuno je izostala. Kao poseban problem pojavila se ograničenost arhivske građe koja se odnosi na naselja i nemogućnost komparacije povijesno-društvenog razvoja i prostornog razvoja naselja. Pokazalo se da prostorni razvoj kasni za povijesno-društvenim. U takvoj situaciji bilo je nužno osloniti se na terenska istraživanja i određenje elemenata prostorne strukture prema kartografskim izvorima, sačuvanim strukturama i usporedbama sa sličnim primjerima u srednjoevropskom prostoru. Zbog lošeg stanja istraženosti, mogućnost komparacija sa sličnim primjerima našeg kulturnog prostora mogla se koristiti samo ograničeno.

Prostorni obuhvat Zagorja različito se tumačio s obzirom na geografske i povijesno-upravne podjele. Naziv Zagorje prvi puta se spominje u 13. stoljeću i prvobitno se odnosio na prostor omeđen Strahinjščicom i Ivanščicom sa sjeverne strane, Medvednicom s juga, Sutlom sa zapada i tokom Lonje s istoka. Ovaj prostor naziva se i južnom zagorskom zavalom i »pravim« ili središnjim Zagorjem. Tradicionalni pojam Hrvatskog zagorja, nastao u vezi s kulturnim krajolikom, odnosi se upravo na ovaj prostor, danas administrativno obuhvaćen Krapinsko-zagorskom županijom.⁵

U središnjem Zagorju u razdoblju od 12. do 17. stoljeća spominje se 15 gradskih naselja, od kojih su samo tri (Krapina, Donja Stubica, Klanjec) uspjela sačuvati taj status do 1918. godine, kada dolazi do stagnacije u razvoju manjih gradskih naselja. Uz spomenuta srednjovjekovna naselja, od 18. stoljeća određeni urbanitet doseže i Zlatar. Među navedenim naseljima samo je Krapina uživala povlasticu kraljevskog trgovišta, dok su ostala naselja nastala vjerojatno usmenom

povlasticom kao feudalna trgovišta, sjedišta lokalne trgovine na vlastelinstvima.

Prirodno najpovoljniji položaji naseljavanja u Zagorju su uži prigorski pojasevi, pobrđa i rubovi riječnih dolina, nadmorske visine između 200 i 400 m. Takav položaj naselja uvjetovan je zonama rasprostranjenosti poljoprivrednih kultura: pašnjaci i livade u dolinama, a na pristrancima iznad kuća nalaze se polja, vinogradi i šume.⁶

Hrvatsko zagorje nalazi se u prostoru na kojem se isprepliću alpski, panonski i mediteranski kulturni utjecaji, koji se šire prirodnim komunikacijama uz riječne doline Save i Drave. U zaštićeni zagorski prostor ti utjecaji prodiru dolinama Krapine, Krapinšćice i Sutle te planinskim prijevojima preko Ivanšćice i Medvednice. Prva stalna naselja brončanodobne »kulture žarnih polja« nastaju kao visinska gradišta na položajima s kojih je moguća kontrola komunikacija: iznad Sutle (Špičak-breg), Lobar (Marija Gorska), Kuzelin (na Medvednici), arheološki potvrđena i pretpostavljena na Ivanšćici (Grebengrad) i u Vrbovcu (nad Sutlom).⁷

Pretpovijesna prostorna organizacija, sustav putova i visinskih utvrda postat će okosnica organizacije prostora i u narednim razdobljima. Nakon rimskih osvajanja, Zagorje je postalo dijelom provincije Panonije koja je na Sutli graničila s Norikom. Položaj između dva ključna magistralna pravca (savskog i dravskog) nije omogućavao razvoj značajnijih gradskih naselja. Kroz Zagorje su prolazili transverzalni putovi, povezujući savski i dravski smjer. Sustav komunikacija oslanjao se na pretpovijesnu prostornu organizaciju, uz riječne doline i planinske prijevoje. U smjeru istok-zapad ceste koje su povezivale magistralne pravce prolazile su pod južnim padinama Ivanšćice i sjevernim padinama Medvednice. U smjeru sjever-jug jedan je pravac povezivao Ivanšćicu i Medvednicu preko Hrašćine, drugi prijevoje Lobar i Kuzelin. U zapadnom dijelu Zagorja putovi su prolazili dolinama Krapinšćice i Sutle. Na križistima putova i riječnim prijelazima nastale su rimske naseobine — vojne postaje i gospodarski kompleksi »villae rusticae« (Hrašćina, Lobar, Mihaljekov Jarek kraj Krapine, okolica Klanjca, Krapinske Toplice, okolica Donje Stubice). U odnosu na raniju strukturu prostora, novosti su stvaranje čvrstog sustava komunikacija i naseljavanje nižih položaja uz čvorišta putova i riječne prijelaze.

U nesigurnim vremenima barbarskih provala stanovništvo seli u podgorja i refugijalne prostore gorskih masiva. Kasnoantičke utvrde najvećim su dijelom nastale na položajima koji su bili utvrđivani u vrijeme »kulture žarnih polja«. U Zagorju su arheološki potvrđena dva takva lokaliteta — Kuzelin⁸ i Lobar⁹. Sustav komunikacija i visinskih utvrda predstavlja vezu između antike i srednjeg vijeka.

Novodoseljeni Slaveni organizirali su život prilagođujući se prirodnim uvjetima i načinu života autohtonog stanovništva, nastavajući područja koja su i u ranijim razdobljima bila žarišta naseljavanja. U drugoj polovici 11. stoljeća hrvatska vlast širi se i na prostor Zagorja. Razvija se bjelobrdska kultura i formiraju se plemenske županije. U osnovi ruralna, bjelobrdska kultura nije stvarala gradove. Stanovništvo je

živjelo u raštrkanim selima i zaseocima ili izoliranim selištim, na rubovima dolina ili na višim, zaštićenim položajima na osunčanim stranama pobrđa. U ruralnoj strukturi disperziranih naselja, žarišta okupljanja mogla su biti gradišta (sjedišta županija) i mjesta na kojima se trgovalo. Dok su gradišta bila pretežno na izoliranim zaštićenim položajima, tržni prostori nastali su na mjestima na kojima se odvijala razmjena robe od pretpovijesnih vremena: na raskršćima uz rubove dolina, na povišenom položaju otvorenom vidicima. Kako su naselja zbog zaštite i orijentacije na poljoprivrednu proizvodnju odmaknuta od glavnih komunikacija, tržni prostori na kojima se trgovalo vjerojatno samo periodično nisu bili naseljeni.

Osnivanjem Zagrebačke biskupije 1094. godine i stabilizacijom njemačko-ugarske granice na Sutli, tijekom 12. stoljeća dolazi do kolonizacije, razvoja prometnog sustava i nastanka gradskih naselja vezanih uz utvrde u pograničnom pojasu.¹⁰ Jačanjem centralne vlasti i feudalnih odnosa stvaraju se kraljevske županije, oslanjajući se na stariji sustav hrvatskih župa, formiranih oko plemenskih utvrda. Plemenske utvrde postaju feudalni kraljevski »castrumi«, uz koje se na povoljnim prometnim položajima razvijaju srednjovjekovna naselja.

U povijesnim se izvorima gradska naselja u Zagorju spominju od 14. stoljeća, a nastaju vjerojatno u 13. stoljeću, kad su za to ostvareni povoljni uvjeti. Razlog kasnom spominjanju naselja granični su sukobi, koji su i usporili njihov razvoj.¹¹ »Castrumi«, sjedišta županija i arhidakonata s kojima se prostorno preklapaju, nalaze se na ključnim točkama koje kontroliraju Zagorje: Grebengrad na istočnom dijelu Ivanšćice, Krapina u središnjem dijelu i Vrbovec sjeverozapadno.

Gradska naselja (u izvorima se spominju termini *villa*, *libera villa* i *forum*) nastala su kao tržna naselja uz »castrume«, koji su bili upravna središta. Ključni element u razvoju naselja je trgovina, zbog čega se ona formiraju na važnoj prometnici ili u blizini mjesta na kojem se vjerojatno trgovalo već od pretpovijesti. U Vrbovečkoj županiji, Prišlin nastaje na križistu povijesnih prometnica, formirajući trokutasti tržni prostor; u Hrašćinskoj županiji gradsko naselje Hrašćina nastaje uz ulični tržni prostor podno župne crkve, izmaknute od nezaštićenog, starijeg tržnog prostora; u mjestu Trgovištu i Krapina — gradsko naselje Krapinske ili Zagorske županije nastaje kao podgrađe »castruma« uz vretenasto proširenje ulice. Mjesto ranijeg odvijanja trgovine u slučaju Krapine nalazilo se na Trškom vrhu.¹² Osnovni elementi prostorne organizacije i nosioci funkcija bili su burg, crkva i prometnica. Spoj funkcija na jednom mjestu doprinio je razvoju naselja i njegovu centralitetu, što je u ovom razdoblju bio slučaj samo u Krapini. Nepostojanje fizičke veze s burgom dovelo je do stagnacije naselja u Hrašćini i Prišlinu, u kojem se ne spominje ni crkva, a samo tržna funkcija nije bila dovoljna za njegovo formiranje.

Tijekom 15. stoljeća u Zagorju je nastao niz feudalnih gradskih naselja, u povijesnim izvorima označenih terminom *oppidum*. Žarište naselja nastaje uz ulični tržni prostor, formi-

ran uz crkvu — u primjeru Belca, Martinščine i Marije Bistrice, te nešto drugačije prostorne strukture trokutastog tržnog prostora nastalog nas spoju putova nad kojima dominira crkva, što je karakteristično za Konjščinu, Donju Batinu, Lobor i Klanjec. Uz Krapinu je, kao podgrađe burga, nastala jedino Donja Stubica. Gusta koncentracija naselja uz prometne pravce u smjeru istok-zapad vezana je uz prometnu politiku grofova Celjskih, koji su nastojali intenzivirati promet prema svojim posjedima u Štajerskoj.¹³ Izgleda da u većini primjera tržni prostor nije bio izgrađen, a stanovništvo je živjelo u raštrkanim zaseocima okolnog pobrđa. Srednovjekovna parcelacija može se prepoznati u Krapini i donekle u Klanjcu i Hrašćini.

Tijekom 15. stoljeća intenzivno se razvija Krapina, formirajući se kao longitudinalno, cestovno naselje, dosežući razvojni stupanj grada. Novi elementi prostorne organizacije su hospital s crkvom, još jedan burg i gradske »zidine«.¹⁴

Tijekom 16. stoljeća feudalna gradska naselja u istočnom dijelu Zagorja gube status i pretvaraju se u sela, a u zapadnom Zagorju nastaju novi feudalni »*oppidumi*« Pregrada, Krapinske Toplice i Sveti Križ-Začretje. Za razliku od onih iz 15. stoljeća, trgovišta 16. stoljeća nemaju više ni vizualnu komunikaciju s burgom. Tržni prostori vezani su uz crkvu. Razvoj naselja vezan je uz promjenu prometnih pravaca i njihovo vezivanje uz prometne smjerove kroz Štajersku.

U 16. stoljeću trgovište u Donjoj Stubici bilo je zaštićeno jarcima i palisadama.¹⁵ Naselje je formirano između crkve i burga, a tržni prostor, nastao proširenjem centralne prometnice, našao se izvan obrambenog sustava.

U 16. i početkom 17. stoljeća Krapina se širi u predgrađa, a u naselju se spominje i zgrada magistrata, pred kojom je stajao pranger — sramotni stup. U grad doseljava plemstvo i grade se prve zidanice (najstarija je kuća datirana 1615. godinom). Prve zgrade javne namjene spominju se i u drugim naseljima. Zgrade »tridesetnica« grade se u Krapini, Klanjcu i Donjoj Stubici, naseljima preko kojih se odvijao uvoz i izvoz robe. U 17. stoljeću u Krapini i Klanjcu grade se franjevački samostani.

Značajnije promjene u strukturi naselja zbile su se u 18. stoljeću. Dok se u Krapini izgrađuje čitav niz novih baroknih kuća i jedina gradska palača u Zagorju — Keglevičev kompleks, u Klanjcu, Pregradi, Zlataru i Začretju plemstvo je gradilo gostinje — kurije. U duhu baroknog razmišljanja o prostoru definiraju se osi i ključne točke naselja. U Krapini je to provedeno izgradnjom kapela, a u drugim naseljima pilovima i pokloncima (Hrašćina, Klanjec, Prišlin). Najdosljednije prostorno rješenje provedeno je u Sv. Križu-Začretju. Srednjovjekovni ulični tržni prostor, orijentiran prema župnoj crkvi, u 18. stoljeću se formirao u pravokutni barokni trg. Promjenom orijentacije gotičke župne crkve smještene u zapadnom dijelu naselja otvoren je ulaz u crkvu prema naselju, dok je istočna strana naselja bila definirana izgradnjom dvorca. Sjeverni obod tržnog prostora određen je »Keglevičevim gostinjcem«, a južni nasuprotno postavljeno zgradom župnog dvora. Na taj su način određene su ključne osi i ulične linije koje su odredile daljnju izgradnju.

Na spoju prilaznog puta u naselje i odvojka prema dvorcu nalazio se pil »Trpećeg Krista«, istočno žarište tržnog prostora, nastalo kako bi se ispravila mala nepravilnost uzrokovana izmicanjem dvorca i prilaznog puta iz centralne osi naselja određene župnom crkvom.

U 18. stoljeću, kao novi element koji doprinosi centralizaciji i razvoju naselja, javlja se niz proštenjarskih — marijanskih svetišta. Priljev hodočasnika uvjetovao je nastanak malih tržnih naselja uz crkvu (Vinagora) ili premještanje središta naselja uz proštenjarsku crkvu, što se dogodilo u Belcu. Zanimljiv je primjer crkve na Trškom vrhu u Krapini, čiju su izgradnju financirali građani Krapine, za razliku od ostalih, koje su feudalne donacije.

Najznačajnije marijansko svetište u Zagorju — Bistrica, promijenila je ime u Marija Bistrica, a stari titular crkve sv. Petar i Pavao zamijenjen je sv. Marijom. Daljnji razvoj naselja bio je određen njegovom hodočasničkom funkcijom.

Početak 19. stoljeća u Krapini, Klanjcu i Donjoj Stubici izgrađuje se veći broj građanskih kuća od čvrstog materijala. Dok se u Krapini kuće grade uz novi gradski trg, nastao pred južnim gradskim vratima, u ostalim se naseljima izgrađuju srednjovjekovni tržni prostori. Tijekom 19. stoljeća javlja se i novi tip naselja — toplice: Sutinske i Stubičke nastale u prvoj polovici 19. st. i Krapinske nastale šezdesetih godina istoga stoljeća. Za razliku od Sutinskih, u kojima se razvio samo termalni kompleks, Stubičke su se razvile u malo naselje, dok je tijekom druge polovice 19. stoljeća razvoj Krapinskih toplica bio podređen funkciji naselja, u kojem se osim termalnog kompleksa izgrađuje niz svratišta i malih vila, uređuje se širi okoliš naselja, šumske staze, drvoređi. Staro središte naselja uz župnu crkvu izgubilo je svoju funkciju, a novo je nastalo uz termalne izvore i prilazne putove. I u Krapini, iako nema termalnih izvora, gradi se »Kneippovo« lječilište, koje primjenjuje druge metode liječenja, uz korištenje hladne vode.

Nakon ukidanja feudalizma, upravne funkcije prelaze na kotarska središta, čija su sjedišta u razvijenim naseljima (Krapina, Pregrada, Klanjec, Zlatar, Donja Stubica). Zbog financijskih ograničenja, političke promjene ne prati i prostorni razvoj, pa se ne grade zgrade javne namjene (iako za to postoje potrebe), već se koriste postojeće.

Godine 1886. kroz Zagorje je izgrađena željeznička pruga Zagreb — Varaždin, s odvojkom za Krapinu. Trasa pruge bila je vezana uz iskorištavanje rudnika ugljena pod južnim padinama Strahinjščice i Ivanščice. Od starijih naselja prugom su povezani samo Krapina, Začretje, Konjščina i Donja Stubica. U Krapini i Začretju naselje se širi prema željezničkoj stanici, a prilazi se uređuju drvoređima. Uz prugu nastaju nova naselja — Zabok i Zlatar-Bistrica, a u Konjšćini dolazi do premještanja naselja sa srednjovjekovne pozicije na novu, uz prugu. Uz trasu pruge nastaju i prvi industrijski pogoni, a među najznačajnijima je ciglana u Bedekovčini. Uz industrijsku proizvodnju cigle vezana je i promjena građevinskog materijala, pa od zadnje četvrtine 19. stoljeća cigla zamjenjuje tradicionalne materijale drvo i kamen. Na prilazu stoljeća gradska naselja se šire izvan srednjovjekovnih

jezgri, uz prilazne putove formiraju se ulični nizovi, a dolazi i do diferencijacije između stambeno-upravnih zona smještenih u središtu naselja i proizvodno-industrijskih područja položenih uz prugu ili vodene tokove, zbog pogonske energije. Od zadnje četvrtine 19. stoljeća na značajnijim prometnim smjerovima formiraju se mala tržna naselja koja se sastoje od nekoliko zidanica uz tržni prostor, nastala gotovo prema istim načelima kao i srednjovjekovna naselja. Prema funkciji i izgrađenosti između sela i gradića, ta su naselja specifičnost Zagorja (Desinić, Tuhelj, Zagorska Sela, itd.).

Naselja su izgrađena zidanicama, prizemnim i jednokatnim, duljom stranom položenom uz regulacijsku liniju ulice. Dvokatnice su izuzetak i, bez iznimke, javne su namjene. Za razliku od prethodnih razdoblja, u kojima je prevladavala feudalna i sakralna arhitektura, od prijelaza stoljeća u gradskim naseljima dominira izgradnja građanskih kuća. Nove dimenzije u naselja unose zgrade javne namjene: škole, upravne zgrade, novčarski zavodi, sokolane, itd. Posebna je pažnja posvećena uređenju naselja, pa je tako Gustav Hermann izradio i regulatorni nacrt Krapine 1906. godine:¹⁶ sade se drvoredi, postavlja urbani inventar, kandelabri, pumpe za vodu, uređuju se vodotoci i postavljaju prve profane javne skulpture: Rendićev spomenik Ljudevitu Gaju na krapinskom glavnom trgu i, nešto kasnije, Frangešova bista Antunu Mihanoviću na klanječkom trgu. Nakon 1918. godine došlo je do centralizacije kapitala i industrije u većim gradskim centrima, što je uzrokovalo zamiranje manjih gradskih naselja.

Terminologija koja se danas upotrebljava za naselja u Hrvatskoj vrlo se teško može primijeniti na povijesna naselja. Iz primjera zagorskih gradskih naselja, uz doradu, mogao bi se ponuditi prijedlog nešto drugačijeg nazivlja.

Prema prostornoj analizi naselja i elementima strukture, vidljivo je da se svi činiooci koji su utjecali na razvoj pojedinih naselja u regiji javljaju u Krapini, koja je jedina dosegla razvojni stupanj grada. Veći broj elemenata prisutan je u Donjoj Stubici, Klanjcu, Pregradi i Zlataru — naseljima koja su na nižem razvojnem stupnju od grada, a mogli bismo ih označiti kao trgovišta. Minimum urbanih elemenata, pa ipak dovoljno da bi se razlikovali od sela, karakteristika je većine spomenutih naselja, koja se mogu odrediti terminom trg. Predložena tipologija uglavnom se preklapa s povijesnom terminologijom, a u Hrvatskoj je bila u upotrebi do 1918. godine. Slična terminologija i danas je sačuvana u Austriji.

Bilješke

1
J. Adamček, Agrarni odnosi u Hrvatskoj, Zagreb 1980., str. 177.

2
J. Adamček, Ekonomsko-društveni razvoj u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u 16. i 17. stoljeću, u: *Društveni razvoj u Hrvatskoj*, Zagreb, 1981., str. 77, 78.

3
J. Šidak–M. Gross–I. Karaman, D. Šepić, Povijest hrvatskog naroda, 1860-1914, Zagreb 1968., str. 6-7.

4
Nav. dj., str. 139-141. Navedeni podaci su nepotpuni i okvirno se odnose na područje kontinentalne Hrvatske, čiji je prostorni obuhvat u različitim razdobljima upravno i prostorno bio različito organiziran. Zbog nepreciznosti, ovi podaci mogu poslužiti samo kao ilustracija.

5
D. Njegač i drugi, Geografska obilježja i osobitosti Hrvatskog zagorja, u: *Gazophylacium*, 1-2/1993., str. 13-16.

6
Nav. dj., str. 17.

7
Ž. Tomičić, Prostor hrvatskog kajkavskog izričaja u svjetlosti arheoloških vrela, u: *Panonski periplus*, Zagreb, 1999., str. 16. i **K. Filipec**, Pregled arheoloških spomenika na području negdašnjeg kotara Zlatar, rukopis.

8
V. Sokol, Područje sjeverozapadne Hrvatske u razdoblju između 400. i 800. godine, u: *40. godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, Koprivnica, 1986., str. 55-56.

9
K. Filipec, Zaštitno arheološko iskapanje kod svetišta Majke Božje Gorske u Loboru, u: *Obavijesti HAD-a*, 1/1999., str. 90.

10
J. Curk, Trgi in mesta na slovenskem Štajerskem, Maribor, 1991., str. 42. Odnosi se na slovensku Štajersku, prostor zapadno od Sutle, no isti proces događa se s obje strane granice.

11
V. Klaić, Krapinski gradovi i predaje o njima, u: *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, 1908./9., str. 5-10. Autor navodi ratove i sukobe: tatarska provala 1242., rat na štajerskoj granici 1242.-1246., rat sa češkim kraljem 1270.-1271., tridesetih godina 14. stoljeća sukob Gisingovaca sa štajerskim velikašima.

12
Morfolologija naselja izvedena je iz prostorne analize.

13
M. Kosi, »Prometna politika« Celjskih grofov, u: *Celjski grofje, Stara tema — nova spoznaja*, Celje 1998., str. 175.

14
J. Adamček, Povijest trgovišta i vlastelinstva Krapine u doba feudalizma, u: *Kaj*, 1/1982., str. 6, 10, 12.

15
J. Adamček, M. Križman, Pogibija Petra Petričevića mlađeg, u: *Kaj*, 2/1970., str. 29.

16
Godine 1996. čuvao se u sabirnom centru Povijesnog arhiva u Varaždinu u Popovcu.

Summary

Ratko Vučetić

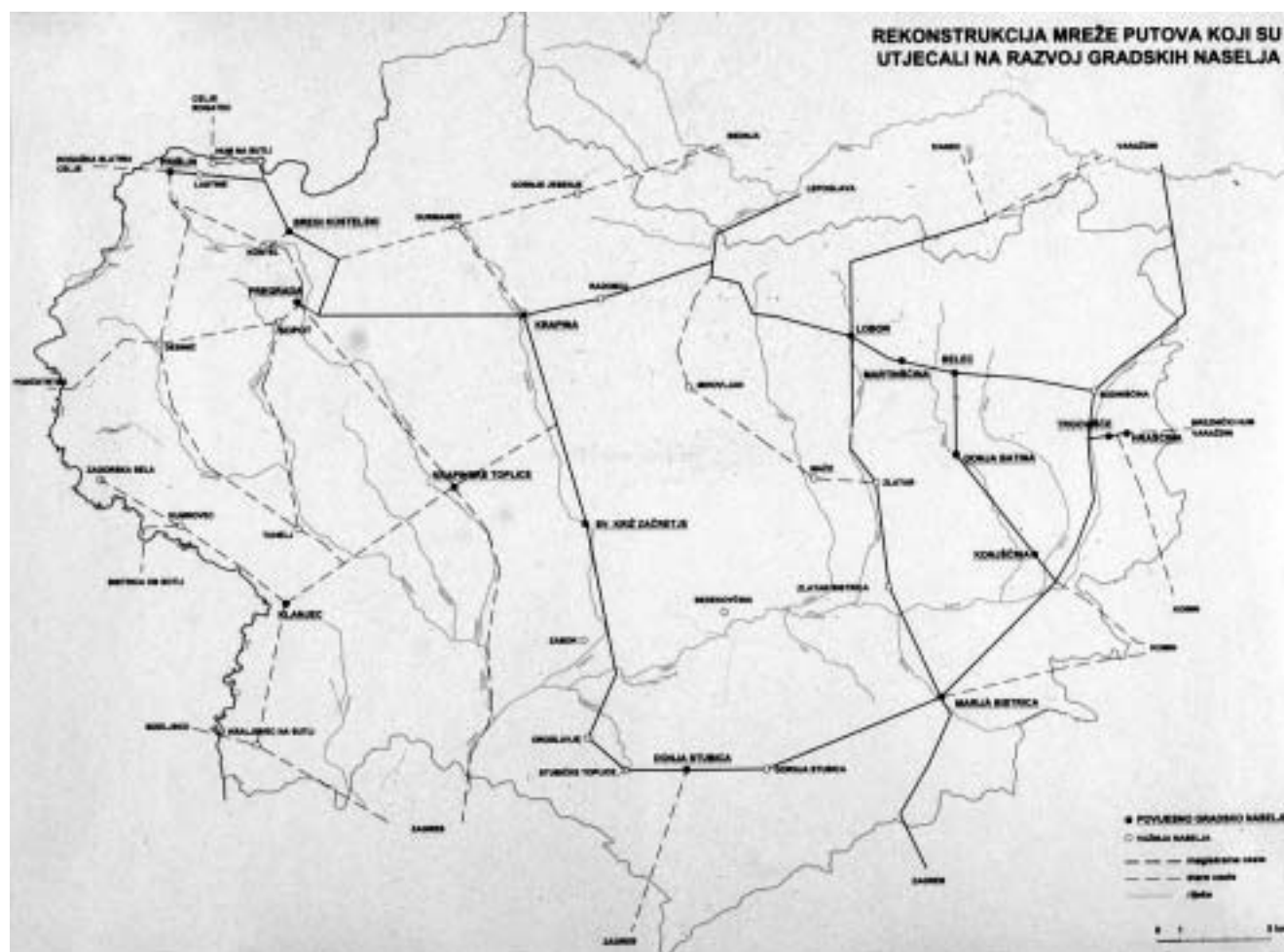
Contribution to the Issues of Research on the Urban Settlements: Hrvatsko Zagorje as an Example

In European reviews of settlements, the continental Croatia is almost never mentioned. The reason for this is, on the one hand, lack of interest of our first generations of cultural heritage researchers, as well as the deficiency of systematic research in the following period. During the last few decades the situation improved, but there are still no comprehensive accounts of the development of our historical settlements, which prevents their protection and presentation as a component of our national cultural heritage.

The purpose of this account is to point to the methodology and interdisciplinary character of urban settlements research, and to the basic elements that influenced their origin and spatial development.

The particularity of the region of Hrvatsko zagorje is its isolated position, out of the main communications, which enabled a peaceful and mostly continual development, while the Turkish incursions or military exigencies interrupted it in other parts of continental Croatia. Because of this, a great number of cultural monuments were preserved in Zagorje, and this enables to decipher the spatial relations and to perform a chronological tracing of manifold origin and development of the historical settlements. In such conditions, the example of Zagorje enables us to determine a typology of urban wholes and their meaning in the context of Central Europe, which can serve as a model in similar research.

Sustav prometnica na području Zagorja koje su utjecale na razvoj naselja (izradila d. i. a. Ivana Haničar).

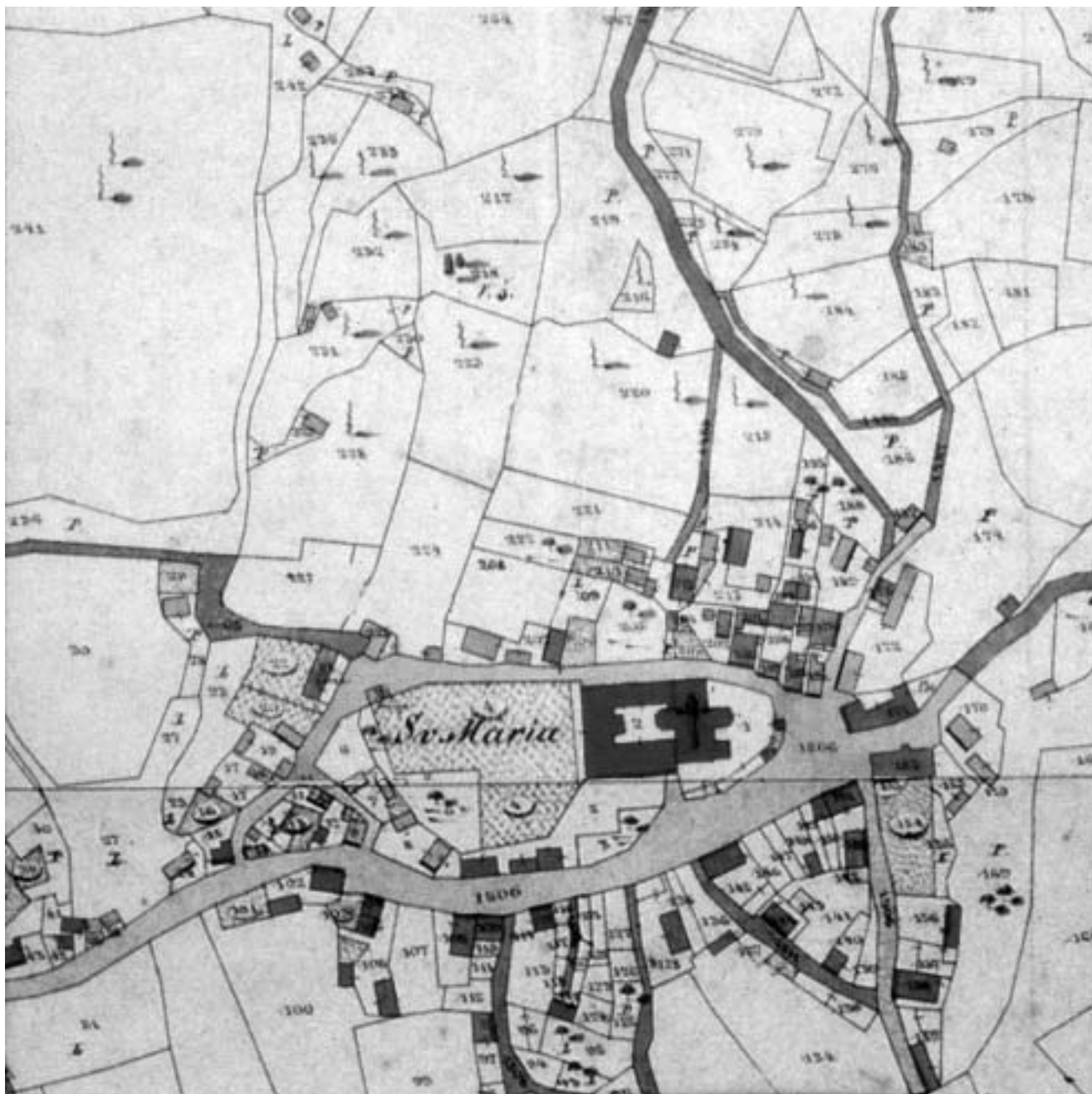
Veduta Krapine, početkom 19. st. (Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Grafička zbirka).

Krapina, Gajev trg i ljevkastr proširenje Magistratske ulice, snimljeno između dva rata (Hrvatski državni arhiv, Zbirka razglednica).

Krapina, katastarska karta iz 1890. g. (Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Kartografska zbirka).

Donja Stubica, katastarska karta iz 1861. g. (Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Kartografska zbirka).

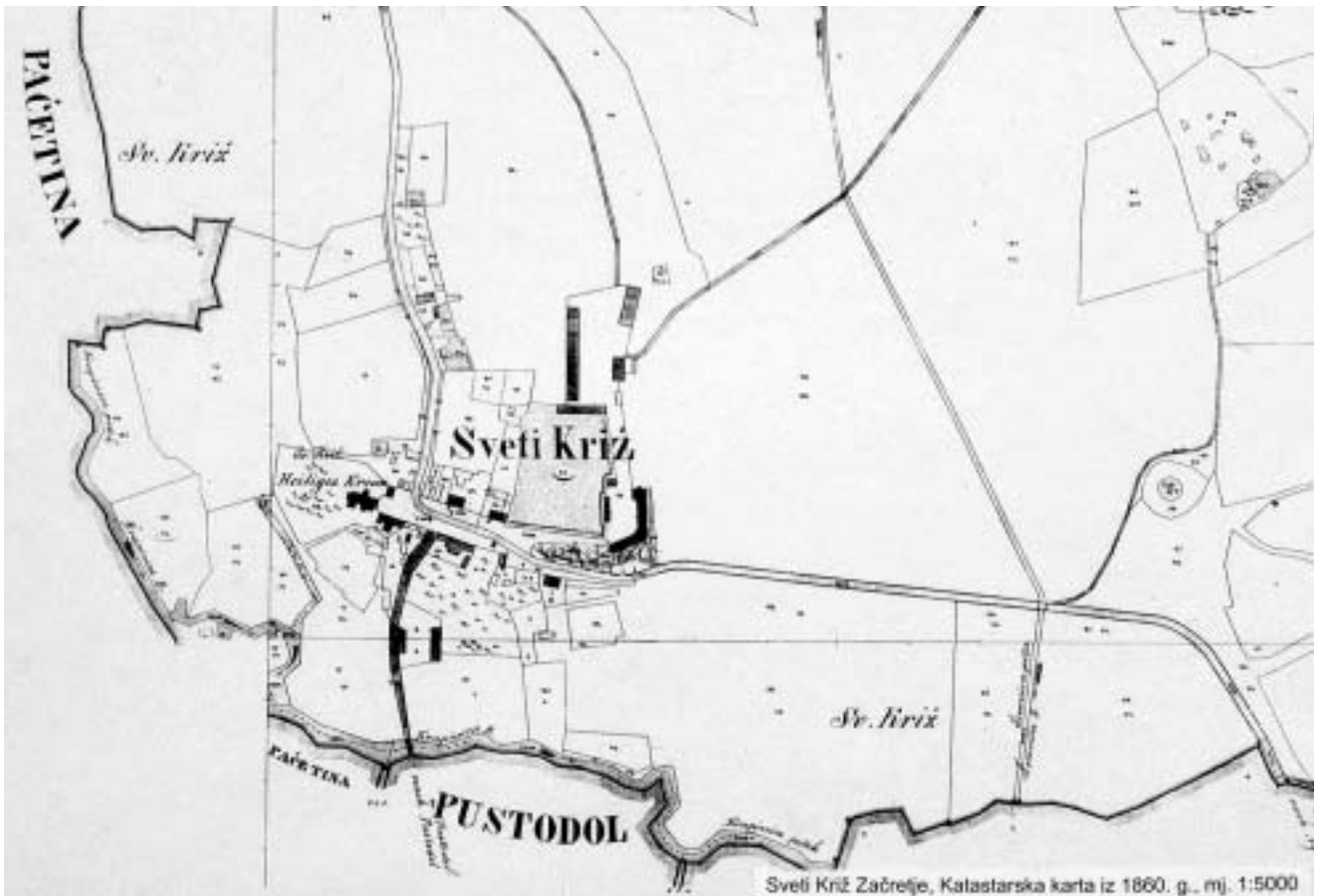
Klanjec, katastarska karta iz 1861. g. (Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Kartografska zbirka).

Klanjec, snimljeno 1957. g. — M. Pintar (Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Foto dokumentacija).

Lobor, snimljeno oko 1912. g. (Uprava za zaštitu kulturne baštine Zagreb, Fototeka).

Sveti Križ-Začretje, Katastarska karta iz 1860. g. (Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Kartografska zbirka).

Marija Bistrica, snimljeno između dva rata (Uprava za zaštitu kulturne baštine, Fototeka).

